

Tuomo Rahko

KANTAATIT TEILLÄ TIETTÄMÄTTÖMILLÄ

Kantaattimessun valmistaminen seurakuntalaisten löytämiseksi

KANTAATIT TEILLÄ TIETÄMÄTTÖMILLÄ

Kantaattimessun valmistaminen seurakuntalaisten löytämiseksi

Tuomo Rahko
Opinnäytetyö
Kevät 2016
Musiikin tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Musiikin tutkinto-ohjelma, kirkkomusiikin suuntautumisvaihtoehto

---

Tekijä: Tuomo Rahko

Opinnäytetyön nimi: Kantaatit teillä tietämättömillä. Kantaattimessun valmistaminen seurakuntalaisten löytämiseksi

Työn ohjaaja: Jaana Sariola

Työn valmistusluku- ja vuosi: Kevät 2016

Sivumäärä: 26 + 2

Seurakunnat järjestävät jumalanpalveluksia, joissa väkimäärät pysyvät pieninä. Sunnuntaisin saman seurakunnan alueella järjestetään jumalanpalveluksia eri toimipisteissä. Kynnystä kirkkoon saapumiselle on pyritty laskemaan eri teemoilla. Vuosisatoja sitten kirkot täyttyivät perinteisin keinoin. Jumalanpalvelukset olivat monipuolisia ja kestivät useita tunteja sisältäen urku-, kuoro- ja orkesterimusiikkia. Nykyään messujen kestoja yritetään lyhentää, jotta kirkon penkit täyttyisivät seurakuntalaisista. Tuulipuku- ja haukkukirkkojen rinnalla messujen suunnittelussa olisi syytä ottaa mallia ja uusia aiheita historiasta. Olemme unohtaneet jumalanpalvelusten rikkaat perinteet.

Opinnäytetyössä tarkastelen, miten J.S. Bachin kantaatti toimii nykyajan messussa. 1700-luvulla kantaatti oli jumalanpalveluksen tärkein musiikillinen elementti, joka esitettiin ennen saarnausta evankeliumin luvun yhteydessä. Uusia kantaatteja sävellettiin miltei joka jumalanpalvelukseen, pois luki-paaston aika. Kantaattien tekstinä käytettiin kyseisen sunnuntain evankeliumitekstiä. Nykyisin kantaattien käyttö on vähäistä. Niitä esitetään pääasiassa vain konserteissa, joskus pelkkiä osia. Kantaattien käyttöä lisäämällä voisimme saada yhden merkittävän musiikillisen elementin rikastuttamaan messun sisältöä.

Yksi osa opinnäytetyötä oli kantaattimessu, jonka järjestin laskiaissunnuntaina 7.2.2016 Tuiran seurakunnassa, Pyhän Tuomaan kirkossa. Kantaattimessun kautta halusin selvittää, vaikuttaako perinteisellä tavalla järjestetty messu kirkossa kävijöiden väkimäärään, venyykö kantaatin sisältämä messu liian pitkäksi ja miten kantaatti vaikuttaa messun muuhun suunnitteluun. Työssäni selvitän myös mahdollisuuksia kantaattien käytön lisäämiselle messujen yhteydessä. Laskiaissunnuntain jumalanpalvelus toimitettiin normaalin messukaavan mukaisesti ja se rakennettiin barokin ajan musiikin ympärille. Evankeliumin lukua seurasi J.S. Bachin kantaatti BWV 22 ”*Jesus nahm zu sich die Zwölfe*”.

Kantaattimessuun saapui kolminkertainen väkimäärä normaalikävijämäärään verrattuna. Paikalle tuli väkeä eri seurakunnistakin, pelkän kantaatin vuoksi. Kirkkokansa toivoi vastaaventyypisiä messuja järjestettävän useammin. Seurakunnissa ja seurakuntayhtymissä olisi mahdollisuus järjestää monipuolisempia jumalanpalveluksia. Nykyistä jumalanpalvelustarjontaa tulisi järkeistää. On resurssien haaskausta järjestää 10–20 kilometrin välillä samanlaisia messuja kahden tunnin välein. Yhdessä tekemällä, useamman papin ja kanttorin voimin, messuihin voitaisiin sisällyttää rikkaampia musiikillisia elementtejä, jolloin seurakuntalaiset saisivat enemmän vastiketta maksetulle kirkkolisverolle.

Asiasanat: kirkkomusiikki, J.S. Bach, kantaatti

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Music, Option of Musician, Church Music

Author: Tuomo Rahko
Title of thesis: Preparing Cantata Mass to Find Parishers
Supervisor: Jaana Sariola
Term and year when the thesis was submitted: Spring 2016
Number of pages: 26+2

The parishes of the Evangelical Lutheran Church of Finland organise services which gather only a small audience. On Sundays there are many services at the same parish. The threshold to step in to the church has been tried to lower with different themes. Yet, centuries ago churches filled up with traditional methods. The services were diverse and lasted several hours including organ, choir and orchestral music. Nowadays it is a common tendency to shorten the duration of the mass due to lack of the parishers. Alongside with "the shell suit services" and "the barking services", one should not forget the history and maybe, instead, pay attention to it. We have indeed neglected the rich musical elements used in the services before.

This thesis studied how J. S. Bach's cantata suits to a contemporary mass. In the 18th century, cantata was the most important musical element in the services and it was performed before the ceremony during the reading of the gospel. New cantatas were composed almost to every service, excluding the Lent. The text of the cantata was taken from the gospel of the Sunday in question. Today cantatas are rarely played. They are mainly performed in concerts, and usually they are chopped to parts. By increasing the use of cantatas we could win one significant element to enrich the masses.

One part of this thesis was a cantata mass organised on the Shrove Sunday 7th of February 2016 in the church of Saint Thomas, at the Parish of Tuira, Oulu. With the help of the cantata mass, the aim was to find out, if the traditional, even old fashioned mass would have effect on the amount of the church-goers, would the mass with a cantata be too long, and how the cantata would affect planning the other parts of the mass. Furthermore, it was also tried to find out the possibilities to make cantatas more common. The service of the Shrove Sunday was carried out according to the normal handbook of services, and it was built around Baroque music. The reading of the gospel was followed by the J. S. Bach's cantata BWV 22 "*Jesus nahm zu sich die Zwölfe*".

The cantata mass gathered a triple audience compared to the normal, and people came even from other parishes just to hear the cantata. The church-goers wished that this type of services would be made more often. The parishes and the parish unions do actually have the possibility to diversify the masses. The present offerings of the services should be rationalised. It is a waste of resources to have similar masses at the intervals of two hours in the distance of 10 or 20 kilometres. Making together and with several priests and cantors masses might have more musical power, and thus, the parishers would have a real run for their church taxes.

Keywords: church music, J. S. Bach, cantata

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	KANTAATTI OSANA MESSUA	7
2.1	Jumalanpalvelusmusiikin vaiheita	7
2.2	Kantaatti kirkkomusiikin muotona	8
2.3	Messun osat	9
2.3.1	Kantaatti messumusiikkina.....	10
2.3.2	Kantaatin nykykäyttö.....	11
3	J.S. BACHIN KANTAATTI BWV 22 ”JESUS NAHM ZU SICH DIE ZWÖLFE”	12
3.1	Teksti.....	12
3.2	Musiikki	15
4	KANTAATIN VALMISTAMINEN	17
4.1	Esiintyjien ja paikan valinta.....	17
4.2	Messun suunnittelu	18
4.3	Kantaatin harjoittaminen.....	19
4.4	Kantaatin esitys	20
4.5	Havaintoja kantaattimessusta.....	20
5	POHDINTA	24
	LÄHTEET.....	25
	LIITTEET	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

1 JOHDANTO

Sunnuntaisin jumalanpalveluksia järjestetään saman seurakunnan kirkoissa eri kellonaikoina, eivätkä kirkot täyty juurikaan seurakuntalaisista. Seurakunnat ovat järjestäneet väkimäärän lisäämisen toivossa kevyempää musiikkia suosivia erikoismessuja, kuten Tuomas- ja gospelmessuja, laihoin tuloksin.

1700-luvulla seurakuntalaisia kiinnostivat kirkolliset kantaatit, joiden kesto vaihteli 15 minuutista puoleen tuntiin. Italiassa 1600-luvulla syntynyt maallinen kantaatti kehittyi 1700-luvulla J.S. Bachin ansiosta omalle tasolleen. Nykyään kantaatti tunnetaan juuri Bachin ansiosta, vaikka ennen häntä jo useat säveltäjät olivat tehneet valtavan määrän kantaatteja. Bach sävelsi hengellisiä kantaatteja erityisesti jumalanpalveluksiin. Nykyään niistä käytetään pääasiassa vain osia, yleensä parhaimmat aariat ja kuoro-osuudet. Harvemmin esitetään kokonaisia kantaatteja, varsinkaan jumalanpalvelusten yhteydessä, jonne ne on alun perin sävelletty.

Opinnäytetyössäni tarkastelen, voisiko kantaatteja käyttää nykyajan suomalaisessa jumalanpalveluksessa. Tarkastelun pohjaksi järjestin laskiaissunnuntaina 2016 kantaattimessun, jossa esitimme Bachin kantaatin BWV 22. Kantaattimessun kautta selvitän, miten kantaatti toimii nykyisen jumalanpalveluksen yhteydessä ja tuoko se jonkun merkittävän lisän messuun. Pohdin myös sitä, voisiko kantaattien suosiminen lisätä kirkossakävijöiden väkimäärää ja kuinka usein kantaattimessuja voisi järjestää seurakunnissa.

Työssäni kerron kantaattimessun järjestämisen eri vaiheista: messun suunnittelusta, harjoitusprosessista, messun toteuttamisesta ja kantaatin kokoonpanon muodostamisesta. Omien kokemusten lisäksi keräsin muiden messun suorittajien kokemuksia ja havaintoja messun järjestämisestä ja toteuttamisesta.

2 KANTAATTI OSANA MESSUA

2.1 Jumalanpalvelusmusiikin vaiheita

Jumalanpalveluksessa musiikki on keskeisessä asemassa. Virsien ja muun sisältölähtöisesti valitun musiikin kautta puhuttu sana saa voimallisemman merkityksen. Raamatusta kerrotaan, että kristillisessä seurakunnassa on laulettu alusta alkaen. Apostoli Paavali antaa jopa ohjeita jumalanpalveluksen viettoon: ”Kun kokoonnutte yhteen, jokaisella on jotain annettavaa: laulu, opetus tai ilmestys, puhe kielellä tai sen tulkinta. Kaiken on tapahduttava yhteiseksi parhaaksi.” (1. Kor. 14:26; Sariola 2001, 164.) Laulamisen lisäksi myös soittaminen on keskeisessä asemassa jo alkuaikojen jumalanpalveluksessa: ”Veisatkaa yhdessä psalmeja, ylistysvirsiä ja hengellisiä lauluja, soittakaa ja laulakaa täydestä sydäimestä Herralle ja kiittäkää aina ja kaikesta Jumalaa, Isää, meidän Herramme Jeesuksen Kristuksen nimessä.” (Ef. 5: 19–20; Sariola 2001, 164.)

Kirkon saavutettua valtionuskonnon aseman vuonna 313 jumalanpalvelusten musiikki alkoi rikastua. Messun rakenne oli jo 500-luvulla pääosin sama kuin myöhemmin keskiajalla. (Tuppurainen 2003, 41.) Messun runko rakentui ordinarium-osiin eli pysyviin osiin, joita olivat Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus ja Agnus Dei. Proprium-osat eli vaihtuvat osat määräytyivät kunkin sunnuntain tekstin mukaan. Pääsääntöisesti messun laulamisesta vastasi kuoro. Seurakunnan oli helpointa osallistua ordinarium-osien laulamiseen, vaikka senkin hoiti yleensä kuoro. Musiikillisesti rikkaammat muodot keskittyivät aluksi proprium-osiin, mutta keskiajan loppupuolella alettiin suosia musiikillisesti yhteisiä ordinarium-sävelmien sarjoja. (ibid., 42–43.) Nykyisen jumalanpalveluksen messusävelmistöt pohjautuvat pääosin ordinariumiin. Jumalanpalvelusten käsikirja sisältää neljä sävelmäsarjaa, joista seurakunnat voivat valita messussa käytettävät sarjat. Sävelmäsarjoista kaksi pohjautuu keskiaikaisiin gregoriaanisiin sävelmiin. (Kotila & Haapasalo 2004, 122.)

Uskonpuhdistaja Martti Luther (1483–1546) pyrki vahvistamaan seurakunnan osuutta messussa. Hän laati latinankielisen jumalanpalveluskäsikirjan *Formula missaen* lähinnä kaupunkiseurakunnille. Latinankieliseen messuun tuli vähitellen mukaan myös saksankielisiä virsiä. Seurakuntavirren vahvistumisen myötä myös kuoron osuus tuli aktiivisemmaksi. Saksankielisen messun *Deutsche Messe* Luther kirjoitti erityisesti maaseudun seurakunnille, joissa ei ollut mahdollisuutta kuoron

käyttöön messussa. Siinä pysyvät osat oli korvattu saksankielisillä virsillä. Latina väistyi vähitellen messumusiikin laulettavista osista ja tilalle tuli kansankielisiä lauluja. (Tuppurainen 2003, 47.)

Luther kehotti pitämään messuja omien seurakunnan voimavarojen mukaan. Hänen vaikutuksensa yhteislauluista eli virsistä tuli luterilaisen messun keskeinen elementti. (Haapasalo 2004b, 120.) Nykyinen messumusiikki voidaan jakaa kolmeen alueeseen: yhteislaululuihin, liturgisiin dialogeihin ja esityksiin (Haapasalo 2004a, 113). Hannu Vapaavuori mainitsee, että virsiä lauletaan Jumalalle kiitokseksi ja samalla voidaan kertoa muillekin, mitä hän on tehnyt ja miksi häntä kiitetään (2004, 27). Liturgisissa dialogeissa vuorottelevat yleisimmin liturgi ja seurakunta. Vuorottelua voi olla myös esilaulajan, kuoron tai soittajien kesken. Haapasalon mukaan jumalanpalveluksen esityksissä esiintyjä musisoi seurakunnalle ja Jumalalle. (2004a, 113.) *Jumalanpalvelusten kirja* mainitsee: ”Jumalanpalveluksessa musiikin perimmäisenä tarkoituksena on kantaa Kristuksen evankeliumia ja antaa Jumalan sanalle soiva muoto” (2000, 103).

2.2 Kantaatti kirkkomusiikin muotona

1500-luvun lopulle saakka taidemusiikin ja kirkkomusiikin historia ovat yhtä. Jumalanpalvelusmusiikki vaikutti moniäänisen laulutavan syntymiseen, mikä puolestaan johti nuottikirjoituksen kehittymiseen. Moniäänisyys liittyi jo 800-luvulla trooppikäytäntöön, jossa uusi teksti liittyi täydennyksenä tai selityksenä vanhaan tekstiin. Kehittynyttä nuottikirjoitusta seurasi motetin syntyminen, joka oli polyfonisen musiikin yksi merkittävimmistä muodoista 1200-luvulta 1500-luvun puoliväliin asti. (Tuppurainen 2003, 43–44.)

Maallinen kantaatti kehittyi Italiassa 1600-luvulla rinnakkain oopperan kanssa. Alessandro Scarlatti (1660–1725) ansiosta kantaatti oli saanut 1700-luvulle tultaessa muodon, johon kuului kaksi tai kolme aariaa ja niiden välissä laulettavat resitatiivit. 1600-luvun puoliväliin mennessä kantaatti vakiinnutti asemansa luterilaisen kirkkomusiikin tärkeimpänä muotona korvaten motetin ja hengellisen konserton. (Boyd 2002, 147.)

Nykyään kantaatit tunnetaan ennen kaikkea J.S. Bachin kantaattien ansiosta, vaikka jo ennen Bachia merkittäviä kantaatin säveltäjiä oli ollut muun muassa Georg Philipp Telemann (1681–1767), joka sävelsi yli 2000 kantaattia. Bach vei kantaattituotannon omalle tasolleen rikkaiden aaria- ja resitatiivi-osien lisäksi monipuolisen soittimiston käytöllä. (Boyd 2002, 146.)

Bach sävelsi kantaatteja lukuisiin eri juhliin, muun muassa häihin, hautajaisiin, urkujen vihkiäisiin ja ruhtinaille. Suurimman osan kantaateista hän sävelsi jumalanpalveluksiin. (Jäppilä 2011, 26–27.) Bachin varhaisimmat säilyneet kantaatit ovat 1700-luvun alusta (Haapasalo 1992, 6). Tuotteliain kantaattisäveltämisen jakso ajoittuu Leipzigin Tuomaskirkon kanttorin viran alkuajoille, jolloin Bach sävelsi lähes kaikki kantaattinsa viran ensimmäisinä vuosina (Boyd 2002, 138). Bach sävelsi viisi vuosikertaa kantaatteja. Yksi vuosikerta sisältää noin 60 kantaattia, joten kokonaismäärä on lähes 300 kantaattia. (ibid., 146.) Siirryttyään Tuomaskirkon kanttoriksi Bachilta odotettiin uutta kantaattia joka sunnuntaille, pois lukien paastonaika ja adventin kolme viimeistä sunnuntaita. Leipzigin aika oli Bachin kirkkomusiikin sävellyksien osalta tuotteliain ajanjakso. (ibid., 153.)

2.3 Messun osat

Vuoden 2000 jumalanpalvelusuudistuksessa messu eli ehtoollisjumalanpalvelus nostettiin jumalanpalveluselämän ja koko seurakuntaelämän keskuksiksi. Seurakunnissa on mahdollista viettää pääjumalanpalvelus myös sanajumalanpalveluksena ilman ehtoollista. Messun rakenne toimii pohjana kaikissa jumalanpalveluskaavoissa. Messu jakautuu neljään osa-alueeseen: johdantoon, saanaan, ehtoolliseen ja päätökseen. (Sariola 2001, 30–32.)

Johdantoon sisältyy alkuvirsi, alkusiunaus, johdantosanat, yhteinen rippi, päivän psalmi (voidaan jättää pois), Herra armahda, Kunnia ja kiitosvirsi Pyhälle Kolminaisuudelle sekä päivän rukous. Sana-osa muodostuu Raamatun lukemisesta sekä vanhan- että uuden testamentin puolelta. Ensimmäinen lukukappale luetaan Vanhasta testamentista ja toinen lukukappale, epistolateksti, Uuden testamentin puolelta. Lukukappaleiden välissä kuullaan yleensä tekstin mietiskelyyn sopivaa vastausmusiikkia. Toisen lukukappaleen jälkeen on vuorossa päivän virsi, jonka jälkeen seuraa messun sanaosan huipentuma evankeliumiteksti. Evankeliumitekstin jälkeinen virsi ennen saanaa voidaan jättää pois. Saanan päätteeksi seurakunta ja pappi lukevat yhdessä uskontunnustuksen, jonka jälkeen voidaan laulaa virsi ennen sana-osaa päättävää yhteistä esirukousta. (Vatanen 2003, 102–135.)

Messun kolmannessa osiossa vietettävä ehtoollinen on kristillisen jumalanpalveluksen keskus. Ehtoollisosan aloittavan uhrivirren aikana kerätään kolehti, joka siunataan alttarilla. Uhrivirren historia ulottuu ensimmäisille vuosisadoille, jolloin jumalanpalveluksiin saapuneet kristityt toivat mukanaan luonnon antimia siunattavaksi ja jaettavaksi puutteessa oleville. Uhrivirtä seuraa ehtoollisrukous,

joka pitää sisällään vuorolaulun, prefaation, Pyhä-hymnin, rukouksen ja asetussanat. Yhdessä luettava Isä meidän -rukous on ehtoolliselle osallistuvien valmistautumisrukous, jonka jälkeen on vuorossa Herran rauha ja Jumalan Karitsa -hymni. Ehtoollisen vieton jälkeen seuraa vanhimpaan liturgiseen perinteeseen kuuluva kiitosrukous, joka päättää ehtoollisosion. (Vatanen 2003, 137–154.) Luterilaisen messun päätösosa koostuu ylistyksestä ja siunauksesta. Messu voi päättyä Herran siunaukseen, tai sitä voi seurata lähettäminen ja päätösmusiikki tai päätösvirsi. (Haapasalo 2004c, 141.)

2.3.1 Kantaatti messumusiikkina

Evankeliumitekstit innoittivat monia säveltäjiä jo 1500-luvulla. Evankeliumimotetti syntyi, kun tekstin ydinsisältö kirjoitettiin polyfoniseksi kuorosävellykseksi. Kullekin sunnuntaille sävellettiin oma motetti ja näitä evankeliumimotettien vuosikeroja julkaistiin usean säveltäjän toimesta. Motetti päätti yleensä tekstinluvun. Barokin ajalla evankeliumimotetti laajeni liturgiseksi kantaatiksi sisältäen Raamatun tekstisitaatin, solistisia kommenttiaarioita ja seurakuntaa edustavan koraalin. (Jäppilä 2011, 23–24; Haapasalo 2004c, 135.)

Bachin aikana kantaatit esitettiin yleensä pääjumalanpalveluksessa, joka alkoi seitsemältä aamulla. Jumalanpalvelus kesti yhteentoista, ja sen musiikki piti sisällään urkurin valitsemia urkusävellyksiä, motetteja, virsiä, liturgista laulua ja kantaatin, joka oli jumalanpalvelusmusiikin päänumero. Joskus jumalanpalveluksessa saattoi olla kaksikin kantaattia molemmin puolin saarnaa. Mikäli oli yksi kantaatti, sen paikka oli evankeliumitekstin lukemisen jälkeen ennen saarnaa. (Boyd 2002, 155.) Bachilla oli käytössään Tuomaskirkossa poikakuoro ja orkesteri. Orkesterin kokoonpano vaihteli sen mukaan, mihin kirkkovuoden ajankohtaan kantaatti kuului. Yleensä orkesterin muodostivat jouset, oboet ja continuo. Joissain kantaateissa mukana voi olla myös huilu, nokka-huilu, oboe d'amore, oboe da caccia, fagotti, sinkki, trumpetti, käyrätorvi, pasuuna, patarummut, violoncello piccolo ja viola da gamba. Kirkkovuoden paikan lisäksi soittimiston valintaan sävellyksessä vaikuttivat tekstin luonne, sekä mahdollinen juhlapäivä, jolloin mukana olivat trumpetit ja patarummut. (Jäppilä 2011, 154–155.)

Bachin kantaatit kestävät kantaatista riippuen 15–30 minuuttia. Kestoihin vaikutti muun muassa vuodenaika – talviajan kantaatit ovat lyhempiä. Poikakuoro pääsi pois kirkosta palelemasta kantaatin esittämisen jälkeen. (Boyd 2002, 155.)

2.3.2 Kantaatin nykykäyttö

Kantaatteja käytetään nykyään jumalanpalvelusten yhteydessä harvoin. Luterilaisen jumalanpalvelusmusiikin rooli kaventui Juhani Haapasalon mukaan 1700-luvun loppupuolella ja 1800-luvun alussa. Hänen mielestään messumusiikki sisälsi vain hidastempoista virsilaulua, muuta musiikkia hartaushetkessä pidettiin hyödyttömänä. (2004b, 120.) Kenties tästä johtuen kantaattien käyttö on vähäistä vieläkin, vaikka kirkkomusiikkia on kehitetty 1800-luvulta alkaen.

Kantaattien käytön vähyyteen suomalaisessa messussa vaikuttanee se, että kantaatin teksti on yleensä saksankielistä. Joistain kantaateista on tehty laulettavia käännöksiä, ja tällainen on muun muassa kantaatti BWV 161. Bachin musiikki seuraa sanasisältöä kuitenkin niin tarkasti, että suomennoksien kirjoittaminen on lähes mahdotonta, mikäli haluaa tekstin ja sävelen kohtaavan oikeassa kohdassa. Usein kääntäjä joutuu vaihtamaan säkeiden paikkaa, jotta suomalaiset sanat sopisivat laulettavaan melodiaan. Tällöin musiikki kuvaa jotain muuta, mihin säveltäjä on sen alun perin tarkoittanut. (Jäppilä 2011, 107.)

Vaikka kantaattien käyttö on ollut viime vuosina vähäistä, viimeisen vuoden aikana olen pistänyt merkille, että useampia kantaatteja on esitetty Oulun seudulla. Konserteissa esitettyjen kantaattien lisäksi olen havainnut jumalanpalvelusten yhteydessä käytettävän ainakin yhtä Dietrich Buxtehuden (1637–1707) kantaattia sekä kahta J.S. Bachin kantaattia laskiaissunnuntain kantaattimessun lisäksi.

3 J.S. BACHIN KANTAATTI BWV 22 ”JESUS NAHM ZU SICH DIE ZWÖLFE”

J.S. Bachin kantaatti BWV 22 esitettiin ensimmäisen kerran 7.2.1723 Tuomaskirkossa. Samassa jumalanpalveluksessa ensimmäisen esityksen sai hänen toinenkin kantaattinsa BWV 23. Molemmat kantaatit olivat näyttekantaatteja ja liittyivät Leipzigin viran hakuun, johon Bach nimitettiin toukokuussa 1723. (Boyd 2002, 97–99.)

3.1 Teksti

Laskiaissunnuntai lasketaan kuuluvaksi kirkkovuodessamme pääsiäisjaksoon ja sen siirtymävaiheeseen. Laskiaissunnuntai on kolmas ja viimeinen sunnuntai ennen paaston ajan alkua, se on saanut nimensä paastoon laskeutumisesta (Jumalan rakkauden uhritie). (Sariola 2001, 264–265.) Kantaatin teksti alkaa suoralla lainauksella Raamatusta Luukkaan evankeliumista luvusta 18 jakeesta 31 ”- Jeesus kutsui kaksitoista opetuslastaan luokseen ja sanoi heille: Me menemme nyt Jerusalemiin. Siellä käy toteen kaikki se, mitä profeetat ovat Ihmisen Pojasta kirjoittaneet.” (Luuk. 18:31.) Kantaatin kuoro-osa jatkaa jakeesta 34: ” Opetuslapset eivät ymmärtäneet Jeesuksen sanoista mitään. Asia pysyi heiltä salassa, eivätkä he käsittäneet, mitä Jeesus tarkoitti.” (Luuk. 18:34.)

Vanhimmat luterilaisten kantaattien tekstit koostuivat pelkästään Raamatun jakeista ja virsistä. 1700-luvun kantaateissa alettiin käyttää Raamatun jakeiden lisäksi eri runoilijoiden kirjoittamia tekstejä. Bachin kantaattien libretoista yli kaksi kolmasosaa on anonyymejä. (Jäppilä 2011, 44–45.) Kantaatin BWV 22 teksteistä ensimmäinen osa on Raamatusta, toisen, kolmannen ja neljännen osan kirjoittaja on tuntematon ja viidennen osan on kirjoittanut Elisabeth Kreuzinger vuonna 1524 (Wolff 1998, 23).

Jesus nahm zu sich die Zwölfe

1. Arioso T B Coro

Tenor

Jesus nahm zu sich die Zwölfe und sprach:

Baß

Sehet, wir gehn hinauf gen Jerusalem,
und es wird alles vollendet werden,
das geschrieben ist von des Menschen Sohn.

Chor

Sie aber vernahmen der keines und wußten nicht,
was das gesaget war.

2. Aria A

Mein Jesu, ziehe mich nach dir,
Ich bin bereit, ich will von hier
Und nach Jerusalem zu deinen Leiden gehn.
Wohl mir, wenn ich die Wichtigkeit
Von dieser Leid- und Sterbenszeit
Zu meinem Troste kann durchgehends wohl verstehn!

3. Recitativo B

Mein Jesu, ziehe mich, so werd ich laufen,
Denn Fleisch und Blut verstehtet ganz und gar,
Nebst deinen Jüngern nicht, was das gesaget war.
Es sehnt sich nach der Welt und nach dem größten Haufen;
Sie wollen beiderseits, wenn du verkläret bist,
Zwar eine feste Burg auf Tabors Berge bauen;
Hingegen Golgatha, so voller Leiden ist,
In deiner Niedrigkeit mit keinem Auge schauen.
Ach! kreuzige bei mir in der verderbten Brust
Zuvörderst diese Welt und die verbotne Lust,
So werd ich, was du sagst, vollkommen wohl verstehen
Und nach Jerusalem mit tausend Freuden gehen.

4. Aria T

Mein alles in allem, mein ewiges Gut,
Verbeßre das Herze, verändre den Mut;
Schlag alles darnieder,
Was dieser Entsagung des Fleisches zuwider!
Doch wenn ich nun geistlich ertötet da bin,
So ziehe mich nach dir in Friede dahin!

5. Choral

Ertöt uns durch dein Güte,
Erweck uns durch dein Gnad;
Den alten Menschen kränke,
Daß der neu' leben mag
Wohl hie auf dieser Erden,
Den Sinn und all Begehren
Und G'danken hab'n zu dir.

Suomennos (Daniel, Hans-Christian 2003.)

Jeesus kutsui kaksitoista opetuslastaan luokseen

1. Arioso, tenori, basso, kuoro

Tenori

Jeesus kutsui kaksitoista opetuslastaan luokseen ja sanoi heille:

Basso

Me menemme nyt Jerusalemiin.
Siellä käy toteen kaikki se,
mitä profeetat ovat Ihmisen Pojasta kirjoittaneet.

Kuoro

Opetuslapset eivät ymmärtäneet Jeesuksen sanoista mitään.
Asia pysyi heiltä salassa, eivätkä he käsittäneet, mitä hän tarkoitti.

2. Aaria, altto

Jeesukseni, vedä minua mukaasi.
Olen valmiina. Tahdon lähteä tästä
ja mennä Jerusalemiin kärsimyksiisi.
Minulle on hyväksi kauttaaltaan ymmärtää
tämä kärsimys ja kuoleman aika
lohdutuksekseni.

3. Resitatiivi, basso

Jeesukseni, vedä minua,
niin jaksan kulkea,
sillä veri ja liha ei käsitä ollenkaan,
niin kuin ei opetuslapsetkaan, mitä sanasi tarkoittaa.
Halumme on maailmaan, enemmistön mukaisesti.
Maailma tahtoo toisaalta rakentaa
vahvan linnan Taaborin kirkastusvuorelle,
mutta toisaalta ei jakseta katsella
Golgatan kärsimyksiä, Jeesuksen alhaisuutta.
Ristiinnaulitse syntisessä sydämessäni
ensin tämä maailma ja kielletyt himot,
jotta käsittäisin täysin, mitä sanot,
ja lähteä iloiten Jerusalemiin.

4. Aaria, tenori

Sinä, joka olet minulle kaikki kaikessa, ikuinen hyvä,
paranna sydän, muuta mieleni.
Lyö maahan kaikki,
mikä vastustaa lihasta luopumista!
Mutta kun olen hengellisesti kuoletettu,
vedä minut rauhassa luoksesi.

5. Virsi

Kuoleta meitä hyvyydelläsi,
herätä meitä armollasi.
Heikennä vanha ihminen meissä,
nosta uuteen elämään
jo täällä maan päällä,
jotta mieleemme ja kaikki halut
ja ajatukset kohdistuisivat sinuun.

3.2 Musiikki

Kantaatti BWV 22 edustaa perinteistä Leipzigin ajan kantaattia. Viisiosainen teos on sävelletty kolmelle laulusolistille (altto, tenori ja basso), neliääniselle sekakuorolle ja orkesterille. Orkesteri sisältää oboen, kaksi viulustemmaa, alttoviulun sekä sellon ja urkujen muodostaman continuoryhmän. (Jäppilä 2011, 154.)

Bach käyttää yleensä kantaateissa ja passioissa laulusolisteja jonkin roolin kuvaamiseen. Basso esiintyy usein Jumalana ja Jeesuksena, tenori evankelistana ja kertojana, altto ilmaisee epätoivoa, pelkoa sekä hämmennystä, sopraano kuvaa enkeliä ja sielua. Kuoro edustaa usein jotain väkijoukkoa. (Jäppilä 2011, 150–151.)

Kantaatin olen analysoinut partituurin ja eri levytysten pohjalta. Ensimmäinen osa, *Arioso e Coro*, on sävelletty g-molliin, ja sen tahtiosoitukseksi on tasajakoinen C (4/4). Orkesteri soittaa tutti-muodossa osan läpi. Oboen ja ensimmäisen viulun dialogimaiseen vuoropuheluun vastäänään soittaa basso continuo. Toiselle viululle ja alttoviululle jää lähinnä säestäjän rooli. Lähes koko osan alkupuoliskon ajan jossain stemmassa on kuultavissa 16-osarytmiä. Lyhyehkön alkusoiton jälkeen tenori aloittaa kahden tahdin mittaisella kertojan roolilla, jota basso jatkaa Jeesuksena. Basson arioso sisältää paljon figuroitua nuottikuvaa, sisältäen trillejä ja 32-osa nuottikulkuja. Osa on melko haastavaa laulettavaa solistille. Ensimmäisen osan jälkipuoliskon *Allegroon* siirtyään attacca. Fuuga-
maisesti etenevän loppuosan aloittaa kuoron sopraano ja continuo. Kahden tahdin välein tulevat mukaan muut kuorostemmat eri korkeudelta, ensin altto, jonka jälkeen tenori ja viimeisenä basso. Muut soittimet aloittavat soittamisen vuoronperään stemmoittain 16 tahtia myöhemmin. Soittimien rooli tässä jaksossa on laulamisen tukeminen. Ensin aloittaa alttoviulu soittaen tenorin stemmaa, kaksi tahtia myöhemmin toinen viulu tukien alton laulua ja lopuksi ensimmäinen viulu ja oboe yhtyvät unisonona sopraanon stemmaan. Kuoron rooli allegro-jaksossa on opetuslasten kuvaaminen.

Yleensä Bachin kantaateissa esiintyy solistinen soitinosuus, jonka säveltäjä on osannut kirjoittaa niin hyvin, että kuuliija saattaa muistaa pelkän obligatomelodian. Jousisoitinten lisäksi Bachin kantaattituotannon yksi runkosoittimista ja tärkein puupuhallinsoitin oli oboe. Soittimen runsas sävyvalikoima mahdollisti sen käytettäväksi usein solistinumeroihin, erityisesti alton ja oboen sävyjen yhdistäminen innoitti Bachia. (Jäppilä 2011, 155.) Kantaatin BWV 22 toinen osa, altto-aria, on sävelletty c-molliin ja se etenee 9/8-tahtilajissa. Aarian satsi on kirjoitettu oboelle ja continuoelle.

Oboen ja laulun kaksi itsenäistä stemmaa etenee osan läpi muodostaen surullisen ja lohdutusta kaipaavan sävyn.

Kolmas osa on basson resitatiivi, joka on kirjoitettu jousille ja continuolle. Bach käyttää usein jousia kuvaamaan valon valtakuntaa (Jäppilä 2011, 156). Suurimmaksi osaksi pitkiä sointumattoja sisältävä satsi alkaa Es-duurissa ja päättyy B-duuriin. Bassosolisti pääsee tässäkin osassa näyttämään notkeuttaan nopeissa 32-osakuvioissa. Laajaksi hajotetuilla soinnuilla etenevä satsi päättyy kolmen viimeisen tahdin lopukkeeseen, joka mahdollistaa tyylikkään siirtymisen neljanteen osaan. Osan musiikissa on helposti havaittavissa, kuinka sanan ja sävelen kohtaaminen on ollut Bachille tärkeää. Sana *Freuden* (ilo) saa todella iloisen merkityksen myös sävelien muodossa. Jos toisen osan musiikki kuvasti epäilevää ja arkaa opetuslasta, kolmas osa on sävelletty enemmän päättävälle ja luottavaiselle opetuslapselle.

Neljännän osan tenoriaaria on kirjoitettu B-duuriin. Continuon lisäksi 3/8-tahtilajisesta satsista vastaavat viulut ja alttoviulu. Kolmijakoista tahtilajia Bach on usein käyttänyt Pyhän Kolminaisuuden rinnalla korostamaan täydellisyyttä (Jäppilä 2011, 78). Kantaatin tenoriaariassa solisti pääsee kuvaamaan määrätietoisesti Jeesuksen täydellisyyttä. Osan nopeahko tempo luo haastetta laulajalle ja soittajille. Erityisesti ensimmäisen viulun toistuvat daktyylikuviot ovat haasteellista soitettavaa. Sama rytmiaihe esiintyy myös tenorilla aarian lopussa.

Bach pyrki pitämään kantaattiensa loppukoraalin niin yksikertaisena, että seurakuntalaisilla olisi mahdollisuus osallistua siihen laulamalla (Jäppilä 2011, 122). Kantaatin BWV 22 viidennen osan koraalin teema on suoraan Saksan virsikirjasta, joskin Bach on sitä hiukan muokannut. Sopraanossa esiintyvän pääteeman rinnalla muut kuoroäännet laulavat samanaikaisesti omia itsenäisiä stemmojaan muodostaen rikkaita harmonioita. Tavalliselle seurakuntalaiselle koraalin teeman laulaminen tuottaisi haasteita korkeutensa vuoksi. Jokaisen säkeen väliin tuleva kahden tahdin välisoitto vaikeuttaisi myös seurakunnan yhtymistä kantaattiin. B-duurissa oleva päätöskoraalin satsi on kirjoitettu continuon, toisen viulun ja alttoviulun kahdeksasosa poljentoon, sekä oboen ja ensimmäisen viulun yhdessä soittamaan 16-osanuotein etenevään obligatoon.

4 KANTAATIN VALMISTAMINEN

Opinnäytetyön aihetta pohtiessani mietin erilaisia musiikkiproduktioita, joita haluaisin olla tekemässä. Olin kuunnellut J.S. Bachin kantaatteja ja vähän laulanutkin joitain kantaattiaarioita. Kantaattimessun järjestäminen juolahti mieleeni, kun aloin miettiä, ettei kantaatteja esitetä sillä paikalla, mihin ne on alun perin sävelletty. Kantaatin valintaan vaikutti ennen kaikkea musiikki. Halusin löytää kantaatin, jonka sisältö olisi iloista – ajattelin, että kärsimysajan musiikkia esitetään jo riittävästi kirkoissamme. En halunnut myöskään päättää opintojani kärsimysajan musiikilla.

4.1 Esiintyjien ja paikan valinta

Kun mietin kokoonpanoa, jolla kantaatti esitettäisiin, ensimmäinen ja tärkein asia oli löytää riittävän ammattitaidon omaavat muusikot eri instrumentteihin. Olin suunnitellut tekeväni harjoitusjakson lyhyenä periodina kolmen päivän aikana. Rahaa minulla ei ollut käytettävissä muusikkojen palkkaamiseen, vaan musisoiminen perustui vapaaehtoisuuteen. Kahteen tärkeään soittimeen, oboeen ja ensimmäiseen viuluun, sain ammattisoittajat, ja hekin suostuivat tulemaan mukaan ilman palkkaa. Muun soittajiston sain muodostettua koulun opiskelijoista, joille oli luvassa opintopisteitä.

Kantaatin lauluosuuksiin tuttavapiirissäni olisi ollut runsaasti mahdollisuuksia. Halusin pyytää mukaan laulajia, joiden kanssa olin saanut jo aiemmin laulaa yhdessä. Tärkeää oli löytää laulajat, joilla oli kokemusta yhtye- ja kuorolaulusta sekä solistiosaamista. Sain muodostettua laulukokoonpanon, jolla tiesin olevan barokkimusiikin tyyliintuntemusta.

Esiintymispaikkaa valittaessa ensimmäisenä kriteerinä oli löytää kirkko, jossa urut sijaitsevat edessä. Oulusta olisi löytynyt useampi kirkko, jossa tämä kriteeri olisi täyttynyt. Myös laulajien valinta selkeytti paikan valintaa. Tiesin saavani helpommin yhteyden seurakuntaan, kun mukana on saman seurakunnan työntekijä, jossa kantaatti toteutettaisiin. Sitä kautta myös käytännön asiat olisivat helpommin toteutettavissa. Yksi laulajista työskenteli Tuiran seurakunnassa kanttorina. Pyhän Tuomaan kirkossa urut sijaitsevat edessä, ja kirkon akustiikka olisi loistava kantaatin tekemiseen. Kirkon urkuja ei tarvinnut lopulta kantaatissa käyttää, koska sain lainasoittimen Oulunsalosta.

Helposti siirrettävä kolmiäänikertainen positiivi tulisi antamaan paremmat mahdollisuudet kokoonpanon sijoittamisessa kirkkoon. Lupasin korvata urkujen lainaamisen vastapalveluksena ja käydä laulamassa pääsiäisenä Käy yrtitarhassa polku -tapahtumassa.

4.2 Messun suunnittelu

Vaikka keskityin opinnäytetyössäni kantaatin toteuttamiseen, halusin olla suunnittelemassa koko messua. Tapasin papin, joka tulisi toimittamaan messun, reilu kaksi viikkoa ennen laskiaissunnuntaita. Kanttori ei päässyt paikalle, mutta ilmoitti pystyvänsä mukautumaan suunnitelmaan, jonka tekisimme. Suunnittelupalaverissa kävimme läpi messua, sovimme tehtävänjaot, mitä kukin hoitaa ja esittelin kantaattia sekä kantaatin historiaa. Ilokseni sain huomata, että seurakunnan työntekijät olivat innoissaan kantaattimessusta ja halusivat olla yhdessä mukana tekemässä messua.

Ennen suunnittelupalaveria olin etukäteen etsinyt päivään sopivat virret, jotka hyväksyin papilla. Halusin muodostaa messun, jossa mahdollisimman paljon musiikista olisi barokin ajalta - myös virret. Lukukappaleiden väliin sijoittuva vastausmusiikki sovittiin hoidettavaksi kuoron toimesta. Siihen löysin kauniin koraalin J.S. Bachin säveltämästä kantaatista BWV 159 ”– Siehet, wir gehn hinaus gen Jerusalem”. Kyseinen kantaatti on sävelletty laskiaissunnuntain eri vuosikerran teksteihin, mutta sopi mainiosti päivän aiheeseen. Ehtoollisen ajalle kahden virren lisäksi valitsin J.S. Bachin motetista *Jesu meine Freude* kolme osaa, jotka toteutettaisiin kuorolla. Muu musiikki sovittiin hoidettavaksi uruilla kanttorin toimesta. Loppumusiikiksi ehdotin soitettavaksi kantaatin loppukoraalia, joka oli sovitettu uruille. Muun messun musiikin jätin kanttorin vastuulle.

Seurakunnan eri henkilöiden kautta sain apua kantaattimessun mainostamisesta sosiaalisessa mediassa. Heidän kauttaan välitin tiedot myös seurakunnan kalenteriin sekä Rauhan Tervehdys -lehteen, johon tulikin toivomani näköinen ilmoitus kantaattimessusta. Tehtävänjaossa sovimme, että pappi hoitaisi ohjelmalehtisen teon, johon tulisi messun kaava, laulujen suomennokset sekä messun toimittajien ja esiintyjien nimet.

Kantaatin paikaksi ehdotin graduaalivirren eli niin sanotun päivän virren paikkaa. Bachin aikana kantaatti sijaitsi päivän evankeliumitekstin jälkeen ennen saarnaa. Saarnan loputtua kirkkoväki pääsi laulamaan kantaatissa esiintynyttä koraalia. Mielestäni nykyiseen messukaavaan sopii mainiosti, jos kantaatti sijoitetaan päivän virren paikalle. Tällöin Raamatun lukujen väliin jää hyvää

aikaa seurakuntalaisille myös Raamatunkohtien pohtimiseen. Ennen päivän virttä nykyisessä messukaavassa on kaksi lukukappaletta ja virren jälkeen luetaan päivän evankeliumiteksti. Vaikka laskeissa sunnuntaille suositeltavissa virsissä ei ollut mainittu kantaatin BWV 22 loppukoraalissa esiintyvää virttä 256, halusin seurakuntalaisten voivan osallistua samalla tavalla kuin Bachin aikana ja päästä laulamaan kantaatin loppuvirttä suomalaisen virsikirjan sävelmällä ja sanoilla. Sovimme, että kantaatin jälkeen luettavan evankeliumitekstin jälkeen seurakunta jää seisomaan, jolloin soitinyhtyeen säestyksellä lauletaan virrestä kaksi säkeistöä.

4.3 Kantaatin harjoittaminen

Yksi haastavimmista asioista koko kantaatin toteuttamisessa oli yhteisten harjoitusaikojen löytäminen. Uskoin kolmen harjoituskerran riittävän teoksen valmistamiseen. Ennen yhteisiä harjoituksia olin pitänyt yhdet stemmaharjoitukset jousille ja käynyt laulajien kanssa läpi kantaatin kuoro-osat. Yhteiset harjoitukset pidettiin Pyhän Tuomaan kirkon hyvässä akustiikassa.

Harjoitusperiodissa pääsimme heti ensimmäisistä yhteisistä harjoituksista alkaen muodostamaan yhdenmukaista soittotyylä, koska stemmat oli opeteltu hyvin etukäteen. Sovimme ensimmäisissä harjoituksissa, että teemme teosta yhdessä, vaikka kokonaisvastuu teoksesta oli minulla. Yhteisharjoitukset keskittyivät yhteisen soittotyylin muodostamisen lisäksi balanssin hakemiseen soittajien kesken, sekä soittajien ja laulajien välisen tasapainon löytämiseen. Haastavinta oli löytää yhteinen pulssi nopeassa kuoro-osassa. Jouduimme laulajien kanssa asettumaan vähän sivulle soittajista, jotta kuuluisimme riittävästi soolopaikoissa. Sijaintimme vaikeutti soittajien ja laulajien keskinäistä kuulemistä, joka oli haastavinta nopeissa osissa. Jos teoksessa olisi ollut kapellimestari, balanssi olisi löytynyt helpommin.

Viimeisiin harjoituksiin saapui myös pappi, koska halusin käydä läpi tapahtumat ennen kantaattia ja kantaatin jälkeen. Etukäteen oli hyvä käydä läpi liikkumiset ja muut asiat. Olimmehan toteuttamassa vain yhtä osaa jumalanpalveluksessa eli palvelutehtävää, ei konsertoimassa.

Esiintymispäivänä ennen jumalanpalvelusta pidimme pienet harjoitukset, joissa kävimme kantaatin läpi. Yksi osa jumalanpalvelukseen valmistautumista on sakaristossa luettavat rukoukset, joihin koko messun toimittajien joukko osallistuu (Haapasalo 2004c, 125). Osallistuimme kantaatin esiintyjäjoukolla myös tähän rukoushetkeen.

4.4 Kantaatin esitys

Laskiaissunnuntaina 7.2.2016 kantaattimessu alkoi Pyhän Tuomaan kirkossa klo 12. Jumalanpalvelus eteni normaalin messun kaavan mukaan, josta olin informoinut etukäteen jo Rauhan Tervehdys -lehdessä, ja josta myös pappi kertoi johdantosanoissa. Johdantosanoissa papilla oli mahdollisuus kertoa myös lyhyesti Bachin ajan kantaattikäytännöstä ja sen ajan normaalista jumalanpalveluksesta. Seurakunta sai pienen käsityksen, miten jumalanpalvelus on muuttunut vuosisatojen aikana.

Kantaattimessu keräsi paikan päälle hyvin väkeä. Messu sai hienosti näkyvyyttä seurakunnallisissa ilmoituksissa lehdissä ja internetissä sekä sosiaalisessa mediassa. Pyhän Tuomaan kirkon jumalanpalvelusten keskiarvokävijämäärään verrattuna kantaattimessu keräsi kolminkertaisen väkimäärän.

Suoriuduimme kantaatista mielestäni hyvin. Pyhän Tuomaan kirkon akustiikka toimii mainiosti etenkin laulumusiikissa. Kirkon etuosassa on melko hyvin tilaa kantaatin esiintyjäjoukko, eikä jumalanpalveluksen kulku kovin paljoa häiriinny, vaikka kymmenen hengen esiintyjäjoukko kesken messun joutuukin siirtymään paikoilleen. Kantaatti huipensi jumalanpalveluksen sanaosan ja saimme muodostettua hienon kokonaisuuden evankeliumitekstin lukemisen ja kantaatin välillä. Pientä parannettavaa jäi balanssien puolesta lähinnä kuoropaikoissa. Konserttitilanteessa olisi sijoittumistamme kirkkoon voinut miettiä toisin, jolloin ehkä balanssi soittajien ja laulajien välillä olisi toiminut vielä paremmin, samoin kuin taitepaikat siirryttäessä hitaasta nopeaan osaan. Messun yhteydessä esitetyssä kantaatissa jouduimme ottamaan huomioon paikan valinnassa muun messun. Halusin, että mahdollisimman vähällä siirtelyllä messu voidaan viedä läpi. Papin luettua päivän evankeliumitekstin, josta aiemmin lauloimme, koko seurakunta sai yhtyä vielä seisten kantaatissa esiintyvään virren teemaan. Kirkkosali täyttyi arvoisistaan sävelistä.

4.5 Havaintoja kantaattimessusta

Nykyään jumalanpalveluksia voi seurata internetin kautta lukuisista kirkoista eri puolilta Suomea. Kirkon penkkiin asti moni suomalainen lähtee yhä harvemmin, varsinkaan normaalina sunnuntaina. Jotain erikoista messussa täytyy olla, jotta kirkkoon tulisi lähdeä. Viime aikoina on muodostettu pienemmistä seurakunnista seurakuntayhtymiä säästöjen toiveessa. Seurakuntayhtymissä olisi

suuri mahdollisuus tehdä messuista sisällöltään rikkaampia – normaalimessuja järjestetään jo riittävästi.

Seuratessani eri seurakuntien kirkollisia ilmoituksia olen pistänyt merkille, että monissa seurakunnissa järjestetään samana sunnuntaina useampia jumalanpalveluksia. Toimituksia tehdään usean kanttorin ja papin toimesta. Toisinaan sama kanttori ja pappi saattaa olla toimittamassa kahta tai kolmea messua saman päivän aikana. Välimatka eri toimipisteiden välillä on monesti melko lyhyt. Samaan aikaan pohditaan, miksi kirkoissa käy niin vähän väkeä. Mielestäni seurakuntien tulisi keskittää voimansa yhteen pääjumalanpalvelukseen, jota voisi olla suorittamassa useampi kanttori ja pappi. Tällöin kanttorit voisivat jakaa vastuualueita, ja saataisiin järjestettyä juhlallisempia jumalanpalveluksia, jotka voisivat sisältää toisinaan esimerkiksi kantaatin. Uskon, että seurakuntalaiset alkaisivat käydä kirkossa useammin. Vaikka pääjumalanpalveluksiin satsattaisiin enemmän, ei se tarkoita sitä, että syrjäkyläien jumalanpalveluksia tarvitsisi kokonaan unohtaa. Yksi vaihtoehto saman sunnuntain muille jumalanpalveluksille voisivat olla erilliset hartaushetket niillä alueilla, joilla asuu esimerkiksi huonokuntoisia seurakuntalaisia. Yksi messuun osallistunut henkilö mainitsi, että kirkkoon tulisi varmasti lähdettyä useammin, mikäli kantaattimessun tapaisia järjestettäisiin enemmän.

Kantaattimessun järjestäminen oli mielenkiintoinen ja antoisa kokemus. Kuten jo aiemmin mainitsin, pääsin suunnittelemaan koko messua yhdessä muiden kokeneiden seurakunnan työntekijöiden kanssa. Havaitsin, kuinka hieno messu voidaan järjestää, kun asiaa tehdään yhdessä ja sunnuntain aiheeseen paneudutaan huolella. Satsaaminen kannatti ja se välittyi myös seurakuntalaisille. Koen kehittyneeni myös laulajana kantaatin tekemisen kautta. Pääsin esiintymään loistavien muusikkojen kanssa, vieressäni lauloi muun muassa Lappeenrannan laulukilpailussa hienosti menestynyt laulaja, jolta pystyin ottamaan oppia monella laulun eri osa-alueella.

Messun toteuttajat eli seurakunnan työntekijät kokivat kantaattimessun suunnittelun olleen normaalimessuun verrattuna mielenkiintoisempaa. Kantaatti toi jumalanpalvelukseen uuden musiikillisen ja tekstillisen elementin. Kantaatin tekstiä pappi kertoi käyttäneensä myös saarnan valmistelussa, pidetäänhän Bachia jopa viidentenä evankelistana.

Kantaatin paikan valinta oli mielestäni hyvä, vaikka myöhemmin minulle selvisi luettuani eri lähteitä, ettei päivän virttä voisi korvata muulla musiikilla, eikä jättää pois. Haapasalon mukaan Graduaalin tehtävänä on tasapainottaa Raamatunlukua ja toimia eräänlaisena mietiskelysävelmänä (2004c,

134). Mielestäni kantaatin sävelkieli antaa saman tasapainottavan vaikutuksen. Kantaattia arvioimassa ollut lautakuntakaan ei maininnut Graduaalin puuttumisesta. Päivän virren pois jättämisellä saimme myös nipistettyä muutaman minuutin messun kokonaiskestosta, mikä olikin ainut asia messukaavassa, joka jätettiin pois. Kantaattimessua suunnitellessani minua mietitytti venyykö messu liian pitkäksi. Nykyään jumalanpalvelukset yritetään viedä tunnissa läpi, vaikka niissä olisi ehtoollinen. Messukaavasta saatetaan jättää joskus pois toinen lukukappale, jolloin myös vastausmusiikki jää pois. Ehtoollisliturgiaa voidaan tarvittaessa lyhentää, samoin yhteistä esirukousta. Kantaattimessun kesto oli etukäteisarvioni mukainen 1,5 tuntia. Ainakaan korviini ei kantautunut messun olleen liian pitkä, vaikkakin erään seurakuntalaisen puhelin soi ainakin kahteen kertaan messun aikana.

Vaikka kantaatit esitetäänkin saksan kielellä, mielestäni ne sopivat hienosti suomalaiseen jumalanpalvelukseen. Lukuisista kantaateista löytyy valmiita suomennoksia, ja monet niistä ovat vapaasti käytettävissä käsiohjelmiin. Pienellä vaivalla seurakuntalaisille on mahdollista tehdä käsiohjelma, joka sisältää messun kaavan lisäksi kantaatin tekstin käännöksineen. Seurakuntalaiselle jää musiikillisen elämyksen lisäksi päivän aiheeseen liittyvän kantaatin käännös, joka sisältää Raamatun tekstiä ja osittaista tulkintaa Raamatun kohdasta. Näin ollen kantaatin hengellinen sanoma välittyy seurakuntalaiselle. Joitain kantaatteja on suomennettu myös laulettavaan muotoon. Suomeksi käännettyissä kantaateissa teksti vaatii usein sisällön osittaista muokkaamista. Mielestäni alkupe räiskielellä esitetty kantaatti, josta tehdään käännökset, on parempi keino välittää kantaatin hengellinen sanoma kuulijoille.

Sain kuulla messussa mukana olleilta toisen seurakunnan jäseniltä heidän saapuneen messuun pelkästään kantaatin vuoksi. Useampi henkilö kävi messun jälkeen kiitellen toivomassa vastaavia kantaattimessuja uudelleen järjestettäväksi. Tilausta tämän tyyppisille jumalanpalveluksille varmasti olisi ja uskoisin sen olevan myös keino lisätä kirkossa kävijöiden määrää. Kenties jotkut seurakuntalaiset kokisivat saavansa myös kirkollisverolle jotain korvikettakin kantaattimessun muodossa, eivätkä harkitsisi kirkosta eroamista.

Kantaattimessujen määrä voisi ajatella järjestettäväksi ainakin neljä kertaa vuodessa. Ne voisivat sijoittua kirkkovuoden taitekohtiin, johon myös laskiaissunnuntai ajoittuu. Laskiaissunnuntaistahan laskeudutaan paastonaikaan. Pääsiäinen, tärkein kirkollinen juhlapäivä, olisi selkeä kantaatin paikka, samoin ensimmäinen adventtisunnuntai ja joulupäivä. Nykyään seurakunnissa satsataan juhlapäiviä edeltävään aikaan, jolloin varsinaiset juhlapäivät jäävät vähemmälle. Hiljaisella viikolla

ennen pääsiäistä järjestetään kilvan kärsimysajan musiikillisia tapahtumia. Joulunajan tarjonta painottuu adventin, pienen paaston ajalle. Varsinaisina juhlapäivinä ihmisiä ei kiinnosta lähteä kirkkoon, koska kaikki erikoisuus ja hyvät konsertit ovat ennen juhlapäivää. Varsinaisille juhlapäiville löytyisi valtava määrä hienoa musiikkia, myös iloisia kantaatteja. Valitettavasti näitä toteuttaa seurakunnissa vain paikalliset kirkkokuorot, kanttorinsa kera. Ja taas voidaan miettiä, miksi kirkkoon ei tule joulupäivänä enää väkeä.

5 POHDINTA

Tehdessäni kantaattimessua perehdyin jumalanpalvelusmusiikin historiaan ja havaitsin, kuinka historian kätköissä on valtava määrä rikasta musiikkia, jonka olemassaolon olemme unohtaneet. Barokkityylisesti toteutettu messu osoitti, että kantaattimessulla on sijansa messujen joukossa - keräsihän se kolminkertaisen väkimäärän normaalisunnuntain messuun verrattuna. Kantaatti sijoittuu loistavasti nykyiseen messukaavaan. Messukaavasta on mahdollista jättää joitakin osia pois, jolloin kantaatin mukanaolo ei venytä messun kestoa liiaksi. Kantaatti rikastuttaa messua tuoden siihen uuden musiikillisen elementin. Vaikka kantaatti esitettäisiin saksaksi, seurakuntalaisille välittyä sanoma ohjelmalehtisten kautta.

Alkuperäinen suunnitelmani oli, että huolehdin kantaattimessussa vain kantaatin toteuttamisesta. Muun musiikin ajattelin jättäväni kanttorin vastuulle. Lopulta päätin olla vastuussa koko messun musiikista. Päätös olisi pitänyt tehdä aiemmin, jotta olisimme voineet harjoitella laulajien kanssa kaikkia kuorolauluja jo ensimmäisissä harjoituksissa. Lopputulos olisi ollut kenties vielä parempi.

Musiikin koulutuksessa tulisi perehtyä kantaattien käyttöön nykyistä enemmän. Tästä hyötyisivät sekä laulajat että instrumentalistit ja ennen kaikkea kirkkomusiikin opiskelijat. Opintojakso voisi olla koko musiikin koulutusohjelman yhteinen, jossa laulajat pääsisivät kehittämään omia solistisia valmiuksiaan, instrumentalistit kamarimuusikon taitojaan, ja kirkkomusiikin opiskelijat saisivat käytännön koulutusta messun järjestämisestä. Oulun seudulla on useita seurakuntia, joiden jumalanpalveluksiin voitaisiin lisätä opintojakson päättävä kantaattimessu.

Vaikka opinnäytetyössäni olen kritisoinut "normaalimessujen" järjestämistä, niitäkin tarvitaan. Seurakuntalaisille pitää tarjota erilaisia messuja erilaiset ihmisryhmät ja ikäluokat huomioiden. Säveltäjät ovat tehneet jumalanpalvelusten osaksi paljon teoksia, joita olisi mielenkiintoista kokeilla nykypäivänä uudelleen. Messu pitää itsessään jo sisällään draaman aineksia. Toivon mukaan jatkossa voidaan päästä osallistumaan myös dramatisoituun messuun, joka sisältäisi sekä oopperasta tuttuja elementtejä että kokonaisen kantaatin.

LÄHTEET

Bach, J. S. 1723/1996. Kantate Nr. 22. Jesus nahm zu sich die Zwölfe. BWV 22. Edition Breitkopf 7022. Klavierauszug. Wiesbaden, Leipzig & Paris: Breitkopf & Härtel.

Boyd, M. 2002. Bach. Suom. Hämäläinen, K. Toinen painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava. Alkuperäisjulkaisu 1983.

Daniel, Hans-Christian. Bach, Johann Sebastian (1685–1750): Jesus nahm zu sich die Zwölfe. Laura – Laulutekstien suomennostietokanta, viitattu 5.5.2016.

<http://laura.siba.fi/xwiki/bin/view/Laura/View?id=df90cbda6b6496ac0b6a9f73a3e241de&q=jesus%20nahm%20zu%20sich%20die%20&type=basic&tab=0>

Haapasalo, J. 2004a. Miksi messussa on musiikkia? Teoksessa Kirkkomusiikki (toim. J. Haapasalo, L. Lauerma, M. Nissinen & P. Suikkanen), 113. Helsinki: Edita.

Haapasalo, J. 2004b. Messumusiikin juuret. Teoksessa Kirkkomusiikki (toim. J. Haapasalo ym.), 120–121. Helsinki: Edita.

Haapasalo, J. & Kotila, H. 2004. Messun rakenne. Teoksessa Kirkkomusiikki (toim. J. Haapasalo ym.), 122. Helsinki: Edita.

Haapasalo, J. 2004c. Messun kulku. Teoksessa Kirkkomusiikki (toim. J. Haapasalo ym.), 125–143. Helsinki: Edita.

Haapasalo, J. 1992. Tekstimotetista kantaattiin. Helsinki: Yliopistopaino.

Jumalanpalvelusten kirja. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja I. 103.

Jäppilä, L. 2011. Pieni kantaattikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Raamattu. Luuk: 18:31.

Raamattu. Luuk: 18:34.

Raamattu. 1. Kor. 14:26.

Raamattu. Ef. 5: 19–20.

Sariola, Y. 2001. Jumalanpalveluksen käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Sariola, Y. 2003. Kirkkomusiikki ja musiikin teologia. Teoksessa Kirkkomusiikin käsikirja (toim. L. Erkkilä, U. Tuovinen & E. Tuppurainen), 13–36. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Tuppurainen, E. 2003. Kirkkomusiikin historia ja nykypäivä. Teoksessa Kirkkomusiikin käsikirja (toim. L. Erkkilä ym.), 37–59. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Vatanen, O. 2003. Messu ja sen musiikki. Teoksessa Kirkkomusiikin käsikirja (toim. L. Erkkilä ym.), 101–157. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Vapaavuori, H. 2004. Miksi virsi? Teoksessa Kirkkomusiikki (toim. J. Haapasalo ym.), 27–28. Helsinki: Edita.

Wolff, C. 1998. Johann Sebastian Bach. Neue Ausgabe. Sämlicher werke. Serie I, Band 8.1–2. Basel, London, New York & Prag: Bärenreiter Kassel.

Resitatiivi, basso

Mein Jesu, ziehe mich,
so werden ich laufen,
Denn Fleisch und Blut
verstehet ganz und gar,
Nebst deinen Jüngern nicht,
was das gesaget war.
Es sehnt sich nach der Welt
und nach dem größten Haufen;
Sie wollen beiderseits,
wenn du verkläret bist,
Zwar eine feste Burg
auf Tabors Berge bauen;
Hingegen Golgatha, so voller Leiden ist,
In deiner Niedrigkeit
mit keinem Auge schauen.
Ach! kreuzige bei mir in der verderbten Brust
Zuvörderst diese Welt und die verbotne Lust,
So werd ich, was du sagst,
vollkommen wohl verstehen
und nach Jerusalem
mit tausend Freuden gehen.

Aaria, tenori

Mein alles in allem, mein ewiges Gut,
Verbeßere das Herze, verändere den Mut;
Schlag alles darnieder,
was dieser Entsagung des Fleisches zuwider!
Doch wenn ich nun geistlich ertötet da bin,
so ziehe mich nach dir in Friede dahin!

Virsi

Ertöt uns durch dein Güte,
Erweck uns durch dein Gnad;
Den alten Menschen kränke,
daß der neu' leben mag
Wohl hier auf diesen Erden,
den Sinn und all Begehren
und g'danken hab'n zu dir.

Jeesukseni, vedä minua,
niin Jaksan kulkea,
Sillä veri ja liha
ei käsitä ollenkaan
niin kuin ei opetuslapsetkaan
mitä sanasi tarkoittaa.
Halumme on maailmaan,
enemmistön mukaisesti.
Maailma tahtoo toisaalta rakentaa
vahvan linnan Taaborin kirkastusvuorelle,
mutta toisaalta ei jakseta katsella
Golgatan kärsimyksiä,
Jeesuksen alhaisuutta.

Ah, ristiinnaulitse syntisessä sydämässäni
ensin tämä maailma ja kielletyt himot,
jotta käsittäisin täysin, mitä sanot,
ja lähtisin iloiten Jerusalemiin.

Sinä, joka olet minulle kaikki kaikessa,
ikuinen hyvä,
paranna sydän, muuta mieleni.
Lyö maahan kaikki,
mikä vastustaa lihasta luopumista!
Mutta kun olen hengellisesti kuoletettu,
vedä minut rauhassa luoksesi.

Kuoleta meitä hyvydelläsi,
herätä meitä armollasi.
Heikennä vanha ihminen meissä,
nosta uuteen elämään
jo täällä maan päällä,
jotta mieleemme ja kaikki halut
ja ajatukset kohdistuisivat sinuun.

J. S. Bach, BWV 22 Jesus nahm zu sich die Zwölfe

Kantaattimessu

Toimittaa Helena Paalanne
Avustaa Minna Salmi
Tekstinlukijat Markku ja Elina Vieru
Kanttori Tommi Hekkala
Seurakuntamestari Jilja Mäkvierikko

Katja Findlay, sopraano
Anu Arvola-Greus, altto
Tuomo Rahko, tenori
Jussi Juola, basso
Regina Hamarikivi, oboe
Johanna Luokkanen, viulu
Jenni Luttinen, viulu
Hilla Lappalainen, alttoviulu
Simeoni Kakko, Sello
Jaakko Rahko, urut

Jeesus kutsui kaksitoista opetuslastaan luokseen ja sanoi heille: "Me menemme nyt Jerusalemiin. Siellä käy toteen kaikki se, mitä profeetat ovat Ihmisen Pojasta kirjoittaneet. Hänet annetaan pakanoiden käsiin, häntä pilkataan ja häpäistään ja hänen päälleen syljetään, ja he ruoskivat häntä ja tappavat hänet. Mutta kolmantena päivänä hän nousee kuolleista." Opetuslapset eivät ymmärtäneet Jeesuksen sanoista mitään. Asia pysyi heiltä salassa, eivätkä he käsittäneet, mitä Jeesus tarkoitti.

Alkumusiikki
 Virsi 54
 Alkusiunaus ja vuorotervehdys
 Johdantosanat
 Rippi
 Herra, armahda (Kyrie)
 Kunnia ja kiitosvirsi 129* (Gloria)
 Päivän rukous
 Vanhan testamentin lukukappale Jes. 58: 1-9
 Vastausmusiikki: *Jesu, deine Passion*
 Uuden testamentin lukukappale 1. Kor. 13
 Kantaatti: *J. S. Bach; Jesus nahm zu sich die Zwölfe*
 Evankeliumi Luuk. 18: 31-43*
 Virsi 256: 4-5*
 Saarna
 Uskontunnustus*
 Esirukous
 Uhrivirsi 436
 Vuoroylistys, prefaattorukous, Pyhä -hymni (Sanctus)*
 Ehtoollisrukous
 Isä meidän
 Herran rauha (Pax)
 Jumalan Karitsa (Agnus Dei)*
 Ehtoollinen (virret 222, 224)
 Kiitosrukous
 Ylistysvirsi 329: 4-5*
 Herran siunaus
 Loppumusiikki

VASTAUSMUSIIKKI

J. S. Bach: Jesu, deine Passion

Jesu, deine Passion
 ist mir lauter Freude.
 Deine Wunden, Kron und Hohn,
 meines Herzens Weide;
 Meine Seel auf Rosen geht,
 wenn ich dran gedenke,
 in dem Himmel eine Stätt
 mir deswegen schenke.

Jeesus, kärsimyksesi

Jeesus, kärsimyksesi
 on puhdas iloni.
 Haavasi, kruunusi ja pilkkasi
 ovat ilo sydämelleni.
 Sieluni tanssii ruusuilla,
 kun tutkin kärsimystäsi.
 Sen tähden lahjoita
 minulle sija taivaassa.

KANTAATTI 22

Jesus nahm zu die Zwölfe

Arioso, tenori, basso, kuoro

Jesus nahm zu sich die Zwölfe und sprach:
 Sehet, wir gehn hinauf gen Jerusalem,
 und es wird alles vollendet werden,
 das geschrieben ist von des Menschen Sohn.

Sie aber vernahmen der keines und wußten nicht,
 was das gesaget war.

Aria A

Mein Jesu, ziehe mich nach dir,
 Ich bin bereit, ich will von hier
 Und nach Jerusalem zu deinen Leiden gehn.
 Wohl mir, wenn ich die Wichtigkeit
 Von dieser Leid- und Sterbenszeit
 Zu meinem Troste kann durchgehens
 wohl verstehen!

Jeesus kutsuu kaksitoista opetuslasta

Jeesus kutsui kaksitoista opetuslastaan
 luokseen ja sanoi heille:
 Me menemme nyt Jerusalemiin.
 Siellä käy toteen kaikki se,
 mitä profeetat ovat Ihmisen Pojasta kirjoittaneet.

Opetuslapset eivät ymmärtäneet Jeesuksen
 sanoista mitään.
 Asia pysyi heiltä salassa, eivätkä he käsittäneet,
 mitä hän tarkoitti

Jeesukseni, vedä minua mukaasi.
 Olen valmiina. Tahdon lähteä tästä
 ja mennä Jerusalemiin kärsimyksiisi.
 Minulle on hyväksi kauttaaltaan ymmärtää
 tämä kärsimys ja kuoleman aika
 lohdutukseksi.